ЛЕПО ВЛАДАЊЕ

У ДРУШТВУ.

САСТАВИО
АНТУН М. ПЕТРИНЧИЋ.

1923.

У властитој наклади — Крагујевац.

ПРЕДГОВОР.

Овој књизи није задаћа, да расправља о васпитању душевних особина, него да пружи читаоцу она правила, по којима се треба владати у друштву у разним приликама живота. Она говори о облику, а не о садржају, наглашавајући пак при самом почетку, да спољна углађеност човека буде само одсев наобразбе срца и ума.

Из међусобних друштвених односа образовала су се извесна правила, по којима се влада у сваком отменом друштву. Познавање тих правила не само да је свакоме образованом човеку потребно, ако жели да буде у друштву радо примљен и смашран као добро васпитан човек, него је и прва степеница к успеху у животу. У такмици двојице једнако спремних и ваљаних, увек ће бити онај изабран, који се одликује по углађеном владању и отменом понашању.

Свет има навику, да суди о нама по спољашности, јер је она највише пута мерило наше унутарње углађености. Но, ништа не вреди, да нам прави одело најбољи кројач

и да се носимо по моди, ако нас начин првог нашег поздрава, првог клањања изда, да смо неваспитани. Ништа нам не вреди самосвестан гест са којим седнемо к астолу у једној најбоље уређеној реставрацији, ако се одмах приметн да нам недостаје најпримитивнијих правила понашања, чим узмемо виљушку у руке.

Тако се често пута деси да се морамо научити у животу, силом и после многих неприлика и понижења у друштву ономе, што нисмо милом научили код куће или из књиге.

Надамо се да ће ова књига, дакле, добро послужити свима онима, који код куће или у школи нису имали прилике да се упознају са условима углађених друштвених односа.

У њој смо само кратко изнели она општа и најважнија правила владања и понашања, која важе свуда у сваком отменом друштву. Нисмо се пак додирнули посебних народних обичаја, које свакако треба да поштујемо приликом боравка у домаћој земљи или покрајини.

А. М. П.

О ВАСПИТАЊУ КОД КУЋЕ.

Кућа је прва учиона, где се добијају основи васпитања и где се постаје човеком, способним за живот. Велика је, дакле, одговорност родитеља, не само у погледу одгоја срца и ума своје деце, него и у погледу спољних одгоја, који се састоје у васпитању ка пристојности и лепом владању.

Код куће се развија душа, а углађено и пристојно владање постаје постепено навика. Само по себи се разуме, да је при непрестаном домаћем васпитавању главни чинитељ пример родитеља.

И ако се васпитавањем тежи у главном нези душе ипак је потребно да упоредо иде и васпитање спољњег облика, јер је спољна углађеност одсев углађености срца и ума, а све ово треба да буде у складу. Кад уђе човек у друштво, ма колико он био учен и мудар, неће бити тако радо примљен, ако му недостаје углађености у понашању и ако није пристојан по држању и оделу.

Пошто, а као што смо већ рекли, није задаћа ове књижице, да расправља о душев-

ном васпитању, то напомињемо овде само главне предмете, на које треба већ с почетка скренути пажњу.

Деца мора да се васпитавају ка искрености, скромности, учтивости и поштовању ближњега.

Лаж је увек одвратна; зато треба децу из самог почетка приучавати да говоре истину.

Скромност и учтивост нека буду умерене, а никако претеране.

У деце треба гајити и развијати смисао за лепо у опште и за природну лепоту на посе. То ће се постићи набавком и показивањем прикладних слика, вођењем у природу и тумачењем њених лепота.

Васпитање спољашње углађености треба постепено да напредује са развојем и годинама детета. Сваки угодан случај нека буде прилика за кратку поуку. Лакше и најпотребније ствари приучавати што пре, теже доцније, кад су деца већ мало одрасла, те се спремају за живот.

Поздрав.

Децу треба што пре навикнути, да пристојно и учтиво поздрављају. (Види одељак „Поздрав.“)

Већ у десетој години старости морају деца при улазу и излазу кроз врата инстинктивно пропустити у напред своје родитеље и старије. Исто важи, ако се сретну са њима на вратима.

Седење на столици.

Још у детињству треба децу навикавати да не љуљају са столицом, да не седе једном ногом поврх друге и да се не нихају. Ноге пружати далеко од себе, непристојно је.

Ако седимо у фотељи, треба да су руке природно спуштене; једна рука може се лако положити на побочни наслон столице. Женскиње држи руке, једну поврх друге, на крилу.

Ако је потребно, да у друштву донесемо или пренесемо коју столицу, онда треба да се поставимо иза ње, да је узмемо обема рукама за њен наслон, те је полако поставимо (прво са предњим ногама па онда са задњим) на место где смо хтели.

Држање руку и став ногу.

Држање тела нека буде усправно и неусиљено.

Основни став ногу је војнички став, пета до пете, врхови стопала растављени. Овај став важи за мушкарце приликом поздрава на месту, приликом представљања и почетком разговора са другим, особито кад су то женскиње или старији. Доцније може да се заузме повољнији став, једна нога остаје на месту, друга се стави мало у напред.

Широко растављеним ногама стојати пред ким, веома је непристојно и често и увредљиво.

Руке се држе увек природно спуштене низ тело. Разговор може да се каткад акцентуише којим лаким покретом руке.

С тим је једноставно решено питање за све, који не знаду где би метнули своје руке.

Отварање врата (улаз и излаз).

Улазећи споља, треба узети кваку, ако је она десно од нас, десном руком. Лева рука држи шешир (капу).

Врата треба отворити одлучно, но без шума. У собу се ступи десном ногом у напред, а левом на лево и мало у напред. Онда се принесе десна нога левој. За поклон који затим долази, треба левом ногом учинити још један краћи корак на лево, па доносећи десну ногу уз леву поклонити се.

Ако је квака приликом нашег улаза лево од нас, учинићемо све противном руком и ногом.

Ово искорачавање на лево (односно десно) потребно је, како би избегли незгодну и смешну ситуацију по нас у случају, да би неко одмах за нами ступио у собу те нас гурнуо са вратима у леђа.

Само се по себи разуме да важи горе описани поклон само за мушкарце.

При одлазку из друштва треба доћи опет на оно место код врата, где смо стајали кад смо улазили. Ту треба се поклонити још

један пут, па онда врата отворити истом руком као и приликом улаза, и натраг корачајући опет истом руком затворити.

Владање код стола.

(Види дотични одељак.)

Марамица.

Марамицом треба се само онда послужити, кад је то и потребно. Само женскиње могу да је и иначе држе у руци.

Кад желимо обрисати нос, не треба марамицу разастирати преко целог лица. Знак недовољног васпитања је, ако се окренемо или ако се спуштамо под сто, кад нам треба употребити марамицу.

Кинути треба у марамицу, но овом приликом треба да се окренемо на страну.

Марамица се не носи у џеповима панталона, него у капутном џепу.

Марамица мора да буде бела и чиста; на крајевима при рубу може да буде и у боји.

Ако имамо кијавицу, треба метнути у џеп више марамица.

Нокти.

Носити нечисте или црне нокте веома је непристојно, и нико неће да се с нама дружи, ако то примети.

Нокте треба увек чистити, пре него излазимо из куће. За чишћење употребљава се нарочита четка, топла вода и сапун. Нокте треба и иначе неговати. Кожу, која расте преко ноката, треба увек потиснути натраг са нарочитом справом или са влажним пешкиром.

Нокте грискати није ни пристојно ни лепо; треба их сећи.

Неколико правила за младиће.

Непристојно је:

место марамице употребљавати руку,

носити прљаво рубље,

имати нечисте, црне нокте,

чистити се у присуству других,

на улици или у јавним локалима звиждати, грохотно се смејати, одвећ гласно говорити или викати,

поздравити тек у последњем моменту, кад је дотична личност већ прошла,

забацити шешир сувише на потиљак,

много пљувати,

у друштву говорити узбуђено о политици или религијама,

књиге позајмити, а исте покварене или никако не вратити,

при игрању карата овлажити палац и кажипрст,

у друштву зевати,

метнути руке у џеп приликом разговора са другим,

прстом показивати на кога,

руке са лактовима на сто ставити,

одвећ фамилијаран бити са сваким познаником,

са цигаром улазити у стан непознатих,

без пријаве улазити у приватне станове,

читати рукописе и писма, које нађемо на писаћем столу других,

јести црн и бео лук пре него идемо у друштво,

дамама пружити руку, пре него то оне учине,

правити се сувише важним,

шалити се на рачун других,

прекинути онога који говори, пре него је свршио,

на улици јести,

заустављати се на улици са познаницима, тако да су други приморани уклонити се,

бити другим досадан прекомерном уљудношћу,

не савлађивати своје мане, особито у присуству других,

изгрдити неког у присуству других,

повести собом малу децу у гостионице и кафане,

у друштву претерано хвалити особине других,

стојати у групама пред кафанама или на ћошку улица и пролазеће уочљиво осматрати.

Женскиње се у пролазу поздрављају лаким поклоном главе. На исти начин отпоздрављају на улици мушкарце.

У салону је поздрав женскиње тежи. Њихов поклон састоји се из наклона целог тела у једном карактеристичком сагибању колена које изазове једну грацијозну и привлачну кретњу. Девојке поклоне се старијим госпођама дубље.

Госпође и девојке, којима се представља мушкарац, наклоне се лако само главом, односно, ако хоће, пруже и руку.

Седећа госпођа (девојка) отпоздравља мушкарце само са лаким нагињањем тела, односно и пружањем руке, ако је дотични у близини и познат, *но госпођа никако не сме да у овим случајевима устане.* Ово важи и у случају представљања.

Девојка, кад поздравља госпођу, мора да устане.

Женскињама (и вишим личностима) мушкарац никад не пружа руку, него се само уљудно приклони, те чека све док му она руку не понуди. Пружену руку женскиње дуже придржавати је непристојно.

Мушкарац, и ако је високог положаја, никад неће чекати, да га женскиња прва поздрави.

Ако је мушкарац у друштву свог друга или пријатеља, а овај поздрави другу личност, онда треба и он исту личност да поздрави, иако му је непозната.

Женскиња пак не отпоздравља, кад њеног пратиоца поздрави други јој непознати мушкарац.

Све то важи и на улици.

Женскиње не сме се заустављати на улици у сврху потребног разговора, него треба их одмах молити за дозволу да их пратимо, па по завршеном разговору отићи.

Пољубац у руку, где је у обичају, не сме да се чује. При овом поздраву треба се приклонити, а не руку госпође одвише дигнути. Увредљиво је, ако се мушкарац приклони као да би хтео пољубити у руку, а његове усниие не додирну се руке.

ПРЕДСТАВЉАЊЕ.

Представљање је потребно. Тек оно успостави друштвене односе. Ко то не уважи, не сматра се за друштвено углађеног.

Мушкарце треба представити женскињама, а никада женскиње мушкарцима. Изузетни случајеви су личности високог положаја или мушкарци високе старости.

Увек треба да се представи млађи, односно по рангу млађи мушкарац, или да замоли, што је боље, да га неко други представи.

Прво се каже увек име онога, којега треба представити, па тек онда име другог којему се представља. Ако је личност високог положаја, онда се не каже име те личности, пошто се претпоставља да је већ познато.

Ако видимо у друштву, у које смо дошли, непозната лица, треба одмах молити једног познаника, да нас он представи. Посредник, којега смо замолили, учини то на следећи начин: „Дозволите, госпођо, (господине....,) да Вам представим.....“

Имена треба тачно изговорити, како би се избегле пометње и неспоразуми. Посредник се повуче, чим их је увео у разговор.

На балу може мушкарац у крајном случају да се и сâм представи госпођи (девојки), са којом хоће да игра. Но, она у овом случају не каже свог имена.

На путу, у возу, ако смо провели извесно време са неким у разговору, обичајно је да се представимо, али није то никако обавезно. Тако исто није потребно, да женскиња каже своје име, ако јој се на путу представи који мушкарац.

(Све друго, што се тиче понашања приликом представе, види одељак: „Поздрав.“)

ПОСЕТА.

Посета је први корак у друштвени свет.

Посете су или дужност или посредник наше жеље по друштвеним односима.

Има разних врста посета:

прва (официјелна) посета,

посете после бољег међусобног упознавања или у случају пријатељских односа,

посете приликом разних згода и незгода.

Мушкарац који стоји у јавној служби, дужан је, кад стигне на ново место, да обиђе скоро по доласку, све своје претпостављене, а и остале, за које мисли, да се треба представити. На исти начин треба да се опрости, кад је премештен на друго место.

То важи и за ожењене, у колико се односи на ожењене претпостављене и другове. Но, ако која породица не жели да тражи друштвених односа, онда може посету и изоставити. То баш није грешка, може се пак сматрати као нељубазност. У овом случају муж ипак је дужан да прави своје званичне посете.

Пре свега треба уготовити — ако посета баш није дужност —, да ли ће она бити

пријатна за оне које хоћемо да посетимо, или не.

Време за посете је један сат пре ручка, односно по подне око 5 сати. Увек треба се распитати и равнати се по обичајима дотичне земље, у којој се баш налазимо.

Породицама, које имају нарочите дане примања — jour fixe — треба чинити посете само ових дана. Велики празници нису време за прве (официјелне) посете.

Прва посета не сме да траје много дуже од десет минута.

Дошавши у посету, треба да предамо слуги, који нам отвори врата, нашу посетницу и да му кажемо кому важи наша посета.

Будемо ли примљени, треба оставити пре него улазимо у собу примања, горњи напут, кишобран или штап. Шешир треба узети собом. Официр мора да уђе са сабљом, капом и рукавицама.

То важи за официре само приликом прве официелне и последње (опроштајне) посете. (Иначе, дакле, без сабље и капе.)

Ако ко не буде примљен, доказом му је, да не сме доћи други пут, сем ако буде нарочито позват. Само по себи се разуме, да то важи само у случају, ако је већ предата посетница, па нам онда јави слуга, да домаћин, односно домаћица не прима посете. (Види: одељак „Пријем посете“)

Ако ко не буде примљен, пошто нико није код куће, треба предати посетницу слуги,

а посету при првој прилици обновити ако то сматрамо за потребно. Но, у сваком оваком случају важи предата посетница као извршена посета, сем ако се тиче посете, учињене нашим претпостављеним или високим достојанственицима.

Прву (официјелну) посету вратити је дужност.

Ако смо били отсутни, кад нас је неко посетио, а оставио је своју посетницу, треба му првом приликом изразити, да нам је врло жао било, што нисмо били код куће.

Посета за учињене услуге не враћа се.

На крају, још треба опоменути, да женскиње иду у посету са оделом и рукавицама отворене боје, сем у случају посете приликом смртних случајева.

ПРИМАЊЕ ПОСЕТЕ.

У случају пријема посете треба заборавити на евентуалне домаће непријатности, те се отрести преходног нерасположења, пошто треба посетиоца љубазно и уљудно дочекати.

Ако се кога дана посете не могу примити, треба послузи већ раније наредити, да то посетиоцима одмах јави са згодним мотивисањем. Увреда би била, ако би послуга узела посетницу, унела је унутра, па тек онда, враћајући се, јавила разлог непримања.

Посетиоца, који нас изненади, кад смо баш спречени домаћим послом, треба по слузи спровести у собу примања, па онда пожурити, како би посетилац не чекао дуго.

Домаћин иде, у соби примања, свакоме посетиоцу неколико корака у сусрет. Домаћица учини то само госпођама; мушкарцима она не иде у сусрет. После кратке измене обичајних пријатних речи посетиоцу се понуди, да седне, и то: госпођама увек на дивану десно од домаћице, а мушкарцима на столици (фотељи).

Ако су већ други посетиоци присутни, треба новодошавше представити.

Код прве (официјелне) посете не износе се никакве понуде, сем цигара. (То важи у интернационалном свету, но, као што смо већ казали, народне обичаје треба поштовати.)

Приликом прве посете нека буде разговор само о стварима, о којима се претпоставља да су присутнима познате.

Ако се говори о познатим лицима, која нису присутна, треба се уздржавати критике о дотичнима. Већ код прве посете неповољно говорити о другима, не би само учинило непријатан утисак по нас, него је и веома непристојно.

Одрасле кћери домаћина, које су приликом посете присутне, треба само скромно да узму учешћа у разговору. Ручни рад, са којим су се евентуално том приликом бавиле, треба за време посете да одложе. Разуме се, дасе, после чешћих посета једног и истог лица, тачно испуњавање ових правила ублажи, пошто су посете онда више израз пријатељских односа.

Кад се посетилац спрема за одлазак, треба му са неколико љубазних речи понудити, да још остане. Но, посетилац треба да зна да је то (приликом прве посете) само дужни израз домаћинове пријатне наклоности, па треба ипак да се опрости.

Домаћин прати посетиоца при његовом одласку до степеница, домаћица госпође само до врата, дорасла ћерка до степеница. Мушкарце дорасле ћерке неће никада отпратити.

Ако су други гости присутни, домаћица не испраћа, пошто не треба да их остави саме.

ПОСЕТНИЦА.

Посетница посредује у случају посете као и у другим друштвеним односима.

Облик посетнице се мења. Старији и људи од положаја имају веће, госпође и госпођице мање посетнице.

Посетница носи име дотичнога; оно треба да је штампано обичним (најбоље курзивним) словима. Картон мора бити гладак и бео. Златан руб не показује добар укус. Испод имена ставља се ситнијим словима звање дотичнога.

Муж и жена морају да имају, поред својих личних, и заједничке посетнице за случај посећивања и за друге заједничке друштвене прилике. Госпођа н. пр. не може слати мушкарцу своју посетницу, него мора да се у овом случају послужи заједничком посетницом.

Девојке имају своје посетнице тек онда, кад су дорасле и уведене у друштво.

У случају жалости треба имати посетнице са црним рубом, док жалост траје.

Посетницама се служимо кад идемо у посету. Најпре треба питати слугу, који нам

отвара врата, да ли је дотични, коме се чини посета, код куће. Ако јесте, предаћемо слуги посетницу, те чекаћемо. Ако није, онда му остављамо посетницу, и одлазимо. Ако и слуге нема, треба посетницу метнути у сандуче за писма или у врата. У овим случајевима (ако смо посетницу дали слузи или оставили у вратима), посета се сматра као учињена, ако не би првом приликом били позвати, да је поновимо.

Чинимо ли посету нашим претпостављенима или којој личности високог положаја, онда се не оставља посетница, него треба посету првом приликом поновити. (Све друго види: одељак „Посете.")

Посетницама се служимо још у другим разним приликама. О рођендана, имендана, новој години, приликом веридбе и т. д., дакле увек кад не можемо лично да честитамо. Тада треба написати неколико пригодних речи, а посетницу послати у коверту. У овим приликама слати посетницу својим претпостављеним или личностима високог положаја, непристојно је.

Ако је неко од наших ближих познаника болестан, а због извесних околности није умесно да се лично јавимо у његовој кући, онда треба да пошаљемо нашег слугу н упитамо о стању здравља, или да лично оставимо своју посетницу.

У ДРУШТВУ.

О позивању.

На веће забаве и на игранке позива се штампаним картама, на којима је означено време, кад треба доћи, и обично се стављају и ова три слова: *М. з. о.*, шта значи: момимо за одговор.

Иначе се позива писмом или усмено.

Поштанском картом позивају се само најближи рођаци.

На веће забаве и игранке шаљу се позиви 8—10 дана раније, на ручак или вечеру 3—6 дана, на чај 2—4 дана. За време зимске сезоне, кад има много забава, позива се сразмерно раније.

Све то важи за оне, којима прилике дозвољавају, да држе „отворену кућу“ т. ј. да могу примати и позивати своје пријатеље и познанике каткод и згодном приликом на разна забавна приређивања.

Домаћин и домаћица треба да су обазриви у избору гостију, не толико у случају позивања на игранке или вечерње забавице,

колико нарочито приликом позивљања на ручак или вечеру. Ту треба у сврху забавног и живог разговора да буду позвани гости једнаког васпитања.

Ако смо добили позив, треба одмах да се захвалимо са изјавом да ли ћемо се одазвати позиву или не. То је нарочито важно, ако смо позвани на ручак или вечеру, пошто се у овим случајевима позива само одређен број лица.

Гостољубиви позив треба да сматрамо за одликовање, јер се увек позивају само изабрани, који то одликовање и заслужују. Позивати лица, која су по своме положају много виша него ми, а са којим немамо нарочитих односа, било би неумесно па чак и дрско.

Неодазивање позиву сматрати за увреду, смешно је, јер се свакоме може једанпут десити да је заиста спречен да се одазове, а има и случајева да позвани из нарочитих разлога — које нема потребе ни да наводи — не дође по позиву, али он ипак остаје наш пријатељ.

Ако нам ко позив два пута узастопце одбије, знак је, да неће да нам долази у опште. Понижење би било за нас, ако би га још звали, било усмено или писмено.

Ако смо се одазвали позиву на ручак или вечеру, дужни смо да после гозбе у току од 8 дана учинимо посету.

Ко се одазове позиву, тај треба доцније да позове угоститеља својој кући. То не важи

за неожењене мушкарце и неудате жењскиње, који се могу одужити на други начин: поклоном цвећа домаћици приликом имендана или рођендана, поклоном играчака деци згодном приликом и т. д. —

Гозбе.

Ко се одазвао позиву, дужан је да тачно на време дође, нарочито кад је позван на ручак или вечеру.

Обично се чека на госте, који су задоцнили, само четврт сата.

Домаћин дочекује своје госте на вратима, где их — поклонивши се — поздрави. У отменим кућама је обичај да старије госпође и отменије даме одведе испод руке до домаћице. При томе треба да му помогну млађа господа.

Домаћица треба да заузме (у соби примања) тако место, да је сваки који долази, може лако приметити. По своме положају врло отмене домаћице могу се и доцније појавити међу гостима, свакојако пре него што треба сести к столу. У овом случају треба да је замењује домаћин или да је заступа каква пријатељица.

Мушкарац, чим ступи у собу, где су скупљени гости, треба после кратког поклона на све стране одмах да потражи домаћицу. После неколико учтивих речи он се

је домаћице. Она устаје прва, те се лако поклони мушкарцима, који су седели десно и лево од ње. Сваки мушкарац одведе своју даму у салон. Одмах после тога треба да се поклони домаћици и да јој каже неколико учтивих речи, но, том приликом ни пошто не сме да се захвали на ручку.

Вечерње забавице (*Чајанке*)

Ове су или продужење гозбе или се гости нарочито на њих позивају. Позив вреди за цело време, пошто су оне обично сваке друге недеље или сваки месец по једанпут.

Оне почињу обично између 7 и 8 сати.

Владање код оваквих забава је неусиљеније него код гозби. Обично су позвани гости међусобно већ познати и свакоме је допуштено слободније кретање. Због тога су и ове забаве омиљене. Конверзација је лакша и обухвата разноврсне предмете; старији мушкарци могу да играју у карте. Декламације, ударање на гласовиру, игре, решавање загонетака и т. д. све то треба да буде кратко, те да се мења, како не би заморавало.

Одело за овакве забаве је једноставније. Мушкарци обично не долазе у строго салонском оделу.

Такве забавице скопчане су и са мање трошкова.

На једном или више мањих столова при-

преме се хладна јела, колачи и пиће, од којих сваки узме по својој жељи и поједе стојећи или седећи. Све то мора да буде пре доласка гостију уређено.

На посебном столу стоји прибор за чај са шољама. Домаћица припрема чај, а одрасле кћери или друге девојке помажу јој и то на овај начин: домаћица налива чај у шоље, ћерка их стави на тањириће, те их онда понуди гостима на послужавнику, где треба метнути и кутију за шећер и лонац са млеком. Друга ћерка треба да носи за њом колаче (посластице.)

Кад испије чај треба мушкарац да шољу однесе на сто и да то учини и госпођама и госпођицама, које су у његовој близини.

Сврха оваквих вечери је да се друштво весело проведе и у задовољству разиђе; с тога је дужност свакога да томе и допринесе.

Важну улогу игра у друштву музика, јер она развесели. Ако има у друштву музичара који је уметник, он треба то привремено да заборави те да не заморава слушаоце само са уметничким комадима и својим композицијама, него да се прилагоди друштву.

Ако смо позвани да нешто играмо, певамо или рецитујемо, нећемо чекати, да се много молимо. Претпостављамо дакако да се то односи само на оне, за које се зна да су способни за једно или друго приказивање.

Такт захтева од гостију да обрате сву

пажљивост ономе који то изводи, да не разговарају и да му на крају изразе неколико похвалних речи.

Музика је најомиљенија, јер она утиче најбоље на друштвено расположење.

Дакламације нека не буду дугачке и одвише озбиљног садржаја, јер оне морају забавно утицати. Тако исто треба добро промислити пре него се једна ствар изнесе, да ли неће увредити нежно осећање женскиња.

Позоришни комади код оваквих забавица (чајанки) обично се не дају.

Балови и игранке.

Игра је најомиљенија забава младежи. С тога треба сваки, мушкарац и девојка, да то научи пре него што учини први корак у друштво.

Позив на игранке у приватне куће у вези је с тим да ли дотични воли игру. Разочарање би било за домаћицу, која је позвала младог мушкарца ако он не би играо, — и у будуће не би био више зват на игранку. Позвани дужан је дакле да игра. Ако то не зна или неће, боље је да избегне позив.

Играње је вештина која треба да се научи. Ко је дакле невешт и непободан за игру, нека посећује курсеве за играње, како се не би морао лишити ове лепе забаве и како не би био смешан због рђавог играња и не-

спретног кретања. Мушкарац који рђаво игра, биће и непријатан својој дами која воли добру игру.

Позвани на игранку у приватну кућу, дужни смо да играмо са домаћицом и њеним ћеркама бар једанпут. С друге стране мора домаћин, ако му то године још дозвољавају, да игра са сваком присутном госпођом и госпођицом. Важи и за домаћинове синове.

Мушкарац треба да се раније упозна (важи за игранке у јавним локалима) са женскињом са којом жели да игра. Не треба се чудити ако му се деси да му она без представе одкаже игру. Треба дакле молити свог пријатеља или познаника, да га представи. Кад се мушкарац сâм представи (но боље је да то не учини, нарочито млађим девојкама), женскиња не казује своје име и не пружа му руку, него се лако наклони, те устаје ако жели да игра.

Ако хоћемо да играмо, треба да се пред женскињом наклонимо и да кажемо: „Смем ли молити?“ или: „Могу ли се надати, да ћете играти са мном први (други) кадрил (коло)?“ Онда узме играч своју даму испод руке, те је одведе неколико корака на место, где ће игру почети. Одмах од столице почети играње, изгледа одвише слободно и интимно.

Ако женскиња игру одкаже, непристојно би било одмах њену суседкињу ангажовати.

Боље је да се иде на своје место и да се понова бира.

Мушкарац мора код игре сигурно да води и да се лепо држи. Излишно је овде напоменути да се само са рукавицама може играти. Женскињу одвише к себи привући непристојно је и за њу непријатно. Играти треба лако и у такту. Мушкарац треба да има толико окретности да прикрије мане слабе играчице.

Увек само са једном дамом играти, непристојно је, јер може изазвати непријатне коментаре.

Мушкарац, кад дође на већу забаву, одмах треба да зна, са којим женскињама му је дужност да игра, па тек онда може да бира по својој вољи.

По довршеној игри одведе мушкарац своју даму испод руке на њено место, код мајке или рођакиње, наклони се и оде. Ако жели да се упозна са њеном мајком, онда моли своју играчицу, да га представи.

Парови који су међусобно већ боље познати, могу и да се после довршене игре прошетају по сали у сврху расхлађивања. У том случају девојка сме шетати само са мушкарцем који је њеним родитељима представљен.

Добро васпитана девојка мирно чека кад почне игра, и никако не сме да се изда да је незадовољна, ако одмах не добије свог играча.

Чекати само на најбоље и најодличније играче, смешно је. Већ некоја девојка морала је због тога да се каје, на игранки и доцније у животу.

Девојка је дужна да прими сваки позив за игру, па ма колико јој био играч неугодан. Одбије ли играча, не сме да исту игру игра са другим, јер би могла имати неприлика.

На игранкама као и у опште у јавном животу женскиња треба да је према свима мушкарцима једнаке предусретљивости и опхођења и не сме себи дозволити никакве фамилијарности са њима.

Она никад не сме да почне разговор о љубави. Ако је ипак дошло до тога без њене воље и ако јој је то непријатно, она ће згодном приликом — у шали или озбиљно — дати разговору други правац.

Девојка не сме одвише гласно говорити или смејати се; она треба да буде нежног гласа, мила и блага.

Одело девојке за игру нека буде једноставно, што тање и лакше, без накита сем цвећа.

Код великих забава има за женскиње мале књижице, с оловком и редом игара. Оне могу у ову књижицу да уносе код сваке игре имена оних играча, који су већ раније молили за поједине игре. За време игре пак, кад који мушкарац моли за један доцнији кадрил (коло, lancier и т. д.), понуди му она ову књижицу, да упише своје име.

У овом случају мора мушкарац добро памтити, где је ангажован, и да буде на време код своје играчице.

Поједине игре описивати није задаћа ове књиге. Једино ћемо овде напоменути да „Коло“ као омиљена народна игра треба да добије првенство и на најотменијим нашим забавама.

Друштвени разговори.

Занимати друштво вештина је, потребна и јако жељена од људи, који се много крећу у друштву; њу треба учити и вежбати, ако она није природан дар.

Ту треба присуство духа, симпатичан глас, правилна мимика, како би снагом речи и приповедачким даром овладали и анимирали друштво.

Ништа не открије карактер и васпитање човека, као и његове друштвене способности у толикој мери, као баш начин његове конверзације, односно прави осећај, како и када треба говорити и када треба ћутати.

Тешка је и вештина ћутања, а важна је она у истој мери као и вештина лаке и занимљиве конверзације. Онај ће увек савлађивати ситуацију, који може све да чује а који уме да — ћути и неиспољава се у незгодном моменту. То важи у опште, кад се говори о осетљивим питањима, а нарочито за

толико честе случајеве, да се у друштву критикују одсутне личности. Знак доброг друштва је, ако се ова свакојако одвише општа људска навика избегава, пошто је она ретко у корист оних, који оговарају. Нарочито су женске склоне овој слабости, коју изазива њихова радозналост.

Један добро васпитан човек не сме видно и уочљиво да буде радознао. Пре него истакне једно осетљиво питање, треба добро да промисли, неће ли оно збунити онога коме се поставља; у томе случају треба да питање избегне.

Свакојако свуда има људи, којим је посао разношење такозване „chronique scandaleuse", нарочито оне, која се тиче наших другова, пријатеља и познаника. Они мисле да су тим поступком врло омиљени у друштву, а незнају, да је баш обратан случај, јер сваки углађен човек опрезан је у њиховом друштву, те их избегава — кад год је то могуће.

Предмети друштвеног разговора треба да буду разнолики и лаки, но занимљиви. Треба избегавати спорна питања која се тичу науке, политике или религија, пошто она изазивају сувише узбудљиве расправе. Тако исто није за препоруку говорити о лепом или хрђавом времену или о незнатним кућним пословима. Има довољно питања општег значаја, која могу да послуже за почетак или продужење разговора. То су дневне новости, нове појаве у литератури и другим лепим уметнос-

тима, нове појаве у испитивању природе, у колико су подесне и занимљиве за друштво, путописи, чудновати догађаји и још множина предмета, који пријатно узбуђују нашу машту. Код свега тога не ваља непрестано говорити о једном истом предмету, него треба прелазити с једне ствари на друго.

Говорити о својим односима, способностима и заслугама неумесно је. Необазривост је, ако богаташ говори сиромаху о свом богаству или здрав човек болесном о своме исправном здрављу.

Ако се примети да би у разговору могло доћи до какве размирице, онда треба згодним питањима дати разговору други правац.

У разговору треба да посветимо свакоме једнаку пажњу и да не упадамо никоме безразложно у реч.

Пренаглити се у своме мишљењу може бити штетно по нас; с тога је боље да ћутимо и да не говоримо о стварима које не разумемо.

Од општих савета, како се може придобити у друштву наклоност других, износимо следеће:

1.) Разговор треба скренути правцем који занима дотичнога са којим се разговарамо, јер ништа не може придобити људе у толикој мери како баш то, да им дамо прилику, да говоре о стварима којима се они баве.

2.) Треба имати стрпљења и истрајности,

ако нас који већ с почетка нападне својом такозваном „гњаважом“. Многи људи хоће да испричају све своје идеје само кад се неко нађе, да их слуша. Ако их слушамо пажљиво и ћутке им одобравамо, већ смо их задобили. Тако се морамо навикнути да често пута поклонимо пажњу и којему „ћаскалу“.

3.) Треба задовољити радозналост других и с тим, да им причамо о најновијим, а често и о старијим догађајима.

4.) Весела искреност, која не сме да буде присиљена и одвише гласно изражена, чини увек и од самог почетка најбољи утисак, те нас препоручује. Има и сретних физиономија које се саме препоручују, а којима није ни потребно да се на ма који начин потруде. Већ на први поглед оне су нам симпатичне.

5.) Није препоручљиво да се одмах, чим ступимо у друштво, издамо за сатиричара. Сатиричар, ако је духовит, неће ипак придобити симпатија, пошто се сваки боји од његове сатире; ако је глуп, свако ће да га презире. Љубазна озбиљност, искреност и мирна отменост нека прате наш први разговор.

6.) Добродушност се допада свуда и свакоме, чак и ономе који је нема, и тешко је да будемо љубазни, ако нисмо добродушни; стога васпитавати се и облагорођавати, те да не будемо једино добродушни по изгледу.

7.) Врло је увредљиво, ако нам неко нешто прича, а ми га због наше живахно-

сти или расејаности непажљиво слушамо, тако да он примети да смо одсутни нашим духом. Увек морамо претпостављати, да је приповедачу важно то, што нам прича.

8.) Никако се нећемо препоручити у друштву, ако говоримо о нашим болестима, неприликама, неуспесима и т. д.

9.) У друштву треба бити и с малим задовољан. Не може се тражити да буду сви људи на једном степену васпитања и никад не смемо заборавити да има баш у нижим сталежима често више племенитости, искрености и правдољубља него у вишим. Зато треба бити са сваким, и са мање васпитаним, љубазан. Баш то је знак правог васпитања и праве отмености.

10.) Што се тиче комплимената, нека се нико са њима не послужи, ко их не уме учинити са финоћом и спретношћу. Они морају да буду заиста пријатни. Иначе је комплименат ласкање, а то увек оставља рђав утисак на нас, ма колико да је заостао у васпитању онај коме се указује наш комплименат.

11.) Распитивати некога о његовим приватним осетљивим стварима веома је необазриво; у том погледу треба бити увек што штедљивији и деликатнији.

Вештина доброг приповедања и вођења конверзације није лака, но она се може систематски научити; треба се само мало потрудити.

Прво је, да негујемо наше памћење. Заборављиви људи никада не могу бити добри приповедачи. Потребно је дакле, да у ту сврху жртвујемо сваки дан и најмањи део времена, те да научимо нешто и напамет, што нас занима и што је корисно. Можемо и читати мале приповетке или анегдоте, па онда покушати да их испричамо напамет. На тај начин се изоштрава наше памћење. Тврђење, да људи преко четрдесет година не могу више да уче напамет, погрешно је и многим примерима из живота оповргнуто.

Друго је, да се потрудимо добро изговарати, да се послужимо изабраним лепим изразима и да пазимо на правилан нагласак.

Потребно је, да читамо заиста добре и корисне књиге, како би се у том погледу и сами даље васпитавали.

О пушењу.

Женскиње се већ давно навикле да мушкарци пуше и оне сматрају то као нужно зло.

Учтивост ипак захтева од мушкараца да се у извесним приликама уздржавају пушења, и ако им је оно прешло у страст.

Као главно начело истичемо да се у присуству госпођа или у њиховим собама не сме пушити, ако то оне изрично не дозволе.

Тако исто се начелно не пуши у трпезарији, сем у случајевима, где се после руч-

ка или вечере остаје због немања других соба. У овом случају треба чекати на знак или понуду за пушење.

На вечерњим забавама приватних кућа могу само старија господа да се задржавају дуже у соби за пушаче Млађа господа пак треба што скорије да се врате у салон, пошто женскиње, кад су саме, воде разговор о својим домаћим приликама, и врло често о незанимљивим стварима, те су оне веома задовољне, ако се појави који од млађих мушкараца, који уме разговор одмах да окрене другим правцем.

Пушити у колима, затвореним или отвореним, у присуству даме веома је непристојно.

У возу (ако нема одељења за пушаче и непушаче) треба увек питати за дозволу, нарочито, ако има у купеу која госпођа или госпођица. Ако има и путника болешљивог здравља, који не могу да подносе мирис дувана, онда се у опште треба уздржавати од пушења.

Са цигаром у устима не сме се улазити у страну кућу.

Пушити, кад се иде са дамом испод руке, веома је непристојно.

Играње караша.

Обично је да је на баловима, игранкама или на вечерњим забавама приватних кућа,

предвиђена једна собица са столовима за играње карата, за оне, који не играју окретне игре (нарочито за старију господу).

Излишно је овде напоменути да се том приликом не играју хазардне, већ само забавне игре: као на пр. вист, тарок, брич и сличне.

Приближити се играчима карата и гледати им у карте можемо само онда ако су нам они добри познаници, јер често пута понеки не воли да му се стоји иза леђа и гледа у карте. Сасвим је неумесно мешати се у игру и давати савете. Ма колико то било угодно једном играчу, у толико то може увредити другога и можебити принудити га да нас непријатно опомене.

Играчи карата требају да се уздржавају сваке раздражљивости у критици појединих игара (партија). Прво, јер је препирка у опште непристојна и никако не доприноси угледу дотичних, а друго, што утиче врло непогодно на расположење друштва. С тога је увек боље, да према једном раздражљивом играчу у интересу мира и реда попустимо, и ако смо у праву.

Начело је, да се савлађујемо, да уздржавамо свој темпераменат и да се не заборавимо у очувању свога карактера који при игри карата наилази на клизаву стазу.

ПОНАШАЊЕ КОД СТОЛА.

Понашањем код стола испољавамо најбрже и најпоузданије сведочанство о степену свога васпитања. Чим узмемо виљушку и нож у руке, већ нас је једним јединим кратким погледом оценио наш посматрач.

У интересу сваког образованог човека је дакле, да поклони велику пажњу своме владању код стола и да се што пре приучи постојећим правилима, како не би дао у друштву или у јавним локалима повода за понижавајућу критику о себи. То важи нарочито за оне, који нису имали прилике да се томе науче код своје куће и за тврдоглаве, који мисле да су већ перфектни кавалјери, ако држе виљушку у левој, а нож у десној руци, а иначе им је сваки други покрет код стола погрешан.

Не можемо довољно да нагласимо, колико се све треба придржавати постојећих правила не само кад смо у отменом друштву, него и иначе код сваког обеда, па и у самој својој кући, где нисмо изложени посматрању са стране. Правилно владање код стола треба дакле да буде навика, јер само она може да

нам дâ потребну сигурност и умешност у понашању. Навика је друга природа. Она се задобија методично дугом праксом, па стога, ако наше васпитање није засновано на оваквој обуци, немогуће је спремити се брзо, од данас за сутра.

Кад седнемо за астал треба пазити да столица не буде сувише уз астал примакнута, али тако исто и да не буде одвише далеко од њега.

Држање тела нека буде исправљено и неусиљено. Није пристојно сувише се нагињати над тањиром. Ноге не пружати од себе. Руке треба да буду на столу, но само шака, а не и лакат.

Никада се не једе у рукавицама. Њих треба скинути пре него што узмемо сервиету. Женскиња их положи на своја колена. Ако има врло дугачке рукавице, онда скида само њихов доњи део.

Сервиету треба мало отворити и положити на колена. Закачињати је за оковратник непристојно је. Изузетак важи само за децу, да би се сачувала прљања. По завршеном ручку треба сервиету сложити, но то важи само, кад смо у својој кући, међутим, ако би то учинили као чији гост, могло би нам се са доста права замерити. Зато ћемо је у овоме случају оставити несложено десно од тањира, и то у последњем моменту, кад ручак завршимо и хоћемо од стола да устанемо.

Кашику треба узети при самом крају тако, да палац покрива крајњи најшири горњи део кашике, а доле га лако придржавају кажипрст и средњи прст; никако не сме се кашика ухватити целом шаком. При јелу супе доноси се врх кашике устима. Ако је супа врућа, не сме се хладити устима; у место тога мешати је полако кашиком.

У гостима не смемо узимати супу више него једанпут. Пошто се поједе супа, кашика се оставља на тањиру.

Виљушка и нож такође се не држе целом шаком, него са три прста при њиховом горњем делу, тако да врх ножа односно виљушке лежи у унутрашњости шаке. Ово је као главно, а кад се тако редовно ради, начин сечења јестива ножем и доношења виљушке истима навићи ће се само по себи, баш онако како најбоље одговара.

Јела се доносе устима само виљушком, а ни по што ножем. Нож служи само за сечење. Ипак се ова одвратна навика, да се јела доносе ножем устима, тако често опажа код недовољно васпитаних људи.

Лактове при јелу сувише размицати од себе је непристојно. Треба их држати комотно уз тело.

При јелу не смеју се бирати најлепши комади, већ треба узимати из посуђа са онога краја који је испред нас и то умерено и доста брзо, како се не би задржавало послуживање. Што се једном узме не сме се више

враћати натраг, а што смо једанпут извадили, треба и да поједемо. Ако од ког јела нећемо да узмемо, онда послужиоцу кратко захвалити.

При узимању јела не смемо се послужити својом кашиком и својом виљушком, него онима које се налазе уз тањир јела, која нам се нуде. У опште треба пазити да нам се том приликом не десе непријатне пометње, те да случајно не задржимо за себе кашику или виљушку са посуђа којим се послужује.

Многи имају навику да месо одмах у почетку расеку на мале комадиће, па их онда, узимајући виљушку у десну руку, носе устима. То је непристојно. Од меса се сече сваки пут само толико, колико се носи устима. Том приликом нож се држи десном, а виљушка левом руком. Треба пазити да нож и виљушка не стоје сувише вертикално, него наравно положени.

Виљушка се узима у десну руку само онда, кад није потребно да се послужимо ножем, на пр. кад једемо рибу, сецкано месо, кајгану и томе слична јела. У овим случајевима морамо да се послужимо само виљушком, а у леву руку да узмемо по потреби у помоћ комадић хлеба.

Завршивши једно јело, треба нож и виљушку оставити на тањиру. Ако би их метнули десно од тањира, то би послуга разумела, као да желимо још од истог јела.

У сваком случају, где морамо да за моменат прекинемо јело, ма из којих разлога,

треба оставити нож и виљушку у тањиру, а не на рубу тањира са једним делом на асталу.

Хлеб треба ломити комадић по комадић, те га тако уносити у уста. Кидати хлеб зубима, веома је непристојно.

Умакати хлеб у умокац није баш лепо и никако препоручљиво.

Прстима не смемо додиривати јела, сем некојих, као што су артичоке, шпаргле, врло малене тице и томе слично. И ту има још строжијих правила, као на пример за шпаргле, чије крајеве треба виљушком одсећи већ на тањиру, па их онда виљушком доносити устима.

Кад се једе сир, треба га ножем сећи, положити га на комадић хлеба, па тако устима донети. Сир и масло једина су јела која се могу код ручка или вечере намазати по хлебу, а горе изложеним начином.

Слатка јела, врло мекана или у соку, једу се кашиком.

Веома је непристојно, приликом разговора ножем или виљушком махати по ваздуху. Тако исто не сме се говорити док су уста пуна.

Жвакати треба затвореним устима. Поглед на човека који једе отвореним устима није баш пријатан при јелу, те нам може покварити апетит.

Гласно сркати супу, кафу, чај и друге течности непристојно је.

Со и бибер не узимају се ножем, са којим једемо, или чак прстима, него малом кашиком која се нарочито за то на асталу налази.

Рибе се једу служећи се виљушком у десној, а комадићем хлеба у левој руци; са хлебом се придржава риба, а виљушком се одваја од кости. Каткад се риба једе и са две виљушке.

Код стола баш није лепо посматрати онога који глође кости. Месо треба дакле скинути ножем и виљушком, у колико се може, па онда кости као и друге остатке оставити на тањиру, но не нагомилане на његовом рубу. Коштице и друге несварљиве ствари не избацивати из уста на тањир непосредно, већ их у исти преносити помоћу кашике или виљушке.

Са воћа треба скинути кору, па га тек онда јести. Зато постоје обично нарочити ножеви.

Употреба чачкалице непристојна је. Ко хоће тиме да се послужи, нека то учини у својој соби. Тако исто није лепо, ако језиком цакћемо вадећи какве остатке иза зуба.

Отмено понашање код стола захтева такође да знамо како треба пити. Чаша за воду узима се у средини, чаша за вино за ручицу, а не за врх. Пре пића треба лако обрисати уста сервијетом.

Кад се здравице напијају, не треба сметати говорника излишним разговорима или смехом.

У гостима треба бити умерен у јелу, а нарочито у пићу, особито кад су присутне и даме. Ко у овим приликама прекомерно пије, тај говори бесмислице и занемари своје држање и своје кретње.

Дужност је сваког да разговара са својом суседкињом, те да занима друштво. Нарочито ће му за то бити захвална домаћица.

За време послуживања не говори се са послугом.

На крају још неколико речи за домаћицу.

Чаршав и прибор за постављање стола да буду увек чисти, па и кад нема гостију. Треба пазити од самог почетка да су деца умивена кад седају к столу, очешљана и потпуно обучена.

У најужем породичном кругу, код обеда, домаћица додаје свима јело, и то прво домаћину, па онда деци према узрасту.

Очекује ли домаћица госте на ручак или вечеру, треба да благовремено спреми астал.

Није баш потребно да је прибор за постављање стола луксузан, већ нека одговара стварним приликама дотичне куће. Важно је пак, да буде све чисто и тако удешено и постављено да се одмах може приметити да домаћица има спреме за ред и леп укус. Ако још има од прибора све потребне ствари, па и до најситнијих, доказ је гостима, да је домаћица и веома практична.

За украс стола употребљава се (поред облигатних корпица са воћем) цвеће у вазнама, које су постављене у средини стола, а код дугачких столова и према крајевима. Поред тога могу се употребити и танки гирланди са малим цветовима. Ове гирланде треба

поређати по столу и грациозно ондулирати пред сваким прибором за јело. У оскудици гирланада може се положити уз свако место изнад тањира по један сасвим мали букет.

Тањире треба распоредити на столу тако, да за сваког госта остане најмање 70 *см.* места. Тањири треба да стоје до 8 *см.* од ивице астала.

Виљушка нека буде лево од тањира, нож и кашика десно, или кашика изнад тањира. Кашику и виљушку треба увек тако положити, да шупљина покрива астал. Други прибор поставља се само по потреби, често и засебно за свако јело, кад се мењају тањири.

Сервиета положи се на тањир. Она се један пут сложи да има вид троугла. У бору сервиете метну се обично по два комада такозваног малог пецива (земичке и сл.)

Ако је супа сипана у тањире пре него што уђу гости у трпезарију, онда се сервиета положи десно од тањира. Сваки гост треба у овом случају да пази, како би узео заиста своју сервиету, т. ј. ону коју нађе десно од свог тањира.

Со и бибер треба да су увек на столу; најбоље их је поставити у малим судовима из кристала или сребра између свака два и два госта. Поред соли и бибера треба да постоје сасвим мале кашике.

Што се тиче прибора у опште, најбоља је комбинација порцулан и кристал. Али све треба да буде слично и у складу.

Порцулан треба првенствено да је бео, дакле са што мање декорација, сем једног танког руба, позлаћеног или бојадисаног.

Број и форма чаша, које треба поставити на астал, зависи од броја и врста винâ која ће се сервирати. Чаше се ставе изнад тањира једна до друге у троуглу, ако их има три. Ако их има више, онда опет у згодној комбинацији, тако да оне које ће се прве употребити, буду са десне стране. Чаше никад не смеју да буду поклопљене на столу.

Боце са вином треба поставити симетрично дуж целе средине стола, бело и црно вино наизменично, тако да су при руци гостију-мушкараца, који су дужни да вином послужују своје суседкиње. Обично се рачуна једна боца за два госта.

На столу треба да су и боце са водом.

Обичај је такође да се код великих гозби истакне ред јела, такозвани „menu." Каткад је он и исписан на фином картону за сваког госта посебно или бар за сваку даму.

Код интимнијих обеда, у мањем друштву, то није обичај. Али пошто је ипак потребно да гости знају у напред бар главна јела, то ће домаћица згодном приликом и начином, као да се извињује за једноставност ручка (вечере), казати, шта је спремљено.

Тањири се мењају после сваког јела. Овом приликом треба пазити да су они лако подгрејани, ако служе за топло јело, односно да нису топли, ако су за хладно јело. Са та-

њирима мења се и други прибор (ножеви, виљушке и др.), у колико нису били већ раније у потребном броју постављени уз свако место.

Супа сервира се само једанпут, друга јела по два пута.

На крају износи се dessert: сир, воће, бонбоне и мали колачи.

Домаћица треба да се брине (и то са свог места) да сваки гост буде лепо послужен. Њено око мора све да види, а њена послуга, којом управља домаћица неприметним знацима, треба да је извежбана у послуживању.

ПОНАШАЊЕ У ЈАВНИМ ЛОКАЛИМА И НА УЛИЦИ.

И ако је права отменост одлика и привилегија једног малог броја људи, ипак су уљудност и познавање најобичнијих правила лепог понашања обавезни за свакога.

Друштво је препуњено људима без сваког васпитања. На улици, у јавним локалима, на возу, у трамвају, за столом, свуда се спотичете о њихове неотесаности и о њихов депласиран говор. Познавајући то зло, треба дакле да уочимо сва главна правила доброг понашања у јавним локалима, како би избегли по нас рђаву оцену оних, који су боље васпитани од нас.

На улици.

На улици треба да смо пристојни у ходу, кретању и држању тела.

И код хода морамо се држати неусиљено и исправљено; сувише махати рукама није лепо.

На улици треба ићи право; осврtати се

на десно и лево, непристојно је. Израз лица нека буде ведар и простодушан.

Пошто има сваки слободу кретања, треба и сваки да поштује ту слободу других. Наше васпитање захтева да не идемо необазриво гурајући друге, него да се уљудно извинимо, ако је се то случајно десило.

Ипак има и школованих људи, који сматрају да је уљудност слабост, те им је свако обазирање непознато, како у друштву, тако и на улици и у јавним локалима. Ови људи заслужују само наше презрење и наше сажаљење.

У пролазу треба се начелно уклонити на десно. Само на тротоару, ако нам долазе у сусрет наши претпостављени, старији или даме, уклонићемо се увек у страну слободног простора улице, нарочито ако је тротоар узан.

Шетајући у разговору са старијим (одличнијим) или са женскињем, треба да идемо увек са њихове десне стране. Ако се шетају тројица, онда најодабранији иде у средини, други с десне, а најмлађи с леве стране.

Не може се сматрати углађеним понашањем, ако се са нашим познаницима необазриво заустављамо на улици, односно на тротоару, тако да су други приморани да нас заобилазе при пролазу.

Мушкарац који носи штап (кишобран), не сме га држати хоризонтално под руком, јер је то неуљудно и смета другима, а и не доликује никоме.

Девојке нека не излазе саме на улицу, сем ако иду послом, а и то може да буде само дању, а никако по мраку. Девојка треба да иде равним и најкраћим путем на место куда је посао води. Не ваља тумарати по улицама, застајкивати и завиривати које где. Устави ли девојку који непознати мушкарац, она треба да иде својим путем даље и да му се никако не одазове.

Свака дама треба да пази на улици да не иде ни сувише брзо, ни сувише лагано. Ни пошто не сме да се осврће за ким.

Мушкарцу не пристоји заустављати на улици познате женскиње. Он треба само да учтиво поздрави, па ако му је жеља да разговара, нека том приликом мало застане, па ће видети да ли ће га она прва ословити.

Тако исто не можемо да заустављамо на улици ни нашег друга и познаника, ако је он у друштву мушкарца, који нам је непознат. У овом случају треба — ако с њим баш морамо да разговарамо — да се извинимо непознатом пре него што позовемо нашег познаника на страну, да се са њим објаснимо.

На улици јести, па било то само ситно воће или посластице, врло је непристојно.

Пљувати треба у марамицу, а не покрај оних који пролазе.

Није баш знак доброг васпитања, ако радознало загледамо у пролазнике који имају нешто на себи, што је уочљиво. Тако исто

није умесно придружити се групи радозналих гледалаца, ако се на улици нешто десило.

Увредљиво је, непознатим дамама дрско право у лице гледати и мушкарцу никако не пристоји за њима се осврtати.

Странцима који нас на улици зауставе, у циљу каквог обавештења, треба уљудно изаћи на сусрет.

У пролазу гледати кроз отворене прозоре у станове других није пристојно.

Девојка се не сме сувише истицати кроз отворен прозор, јер би то изгледало као да би тиме хтела да привуче на себе пажњу пролазника.

Поздрави ли нас у пролазу који познаник, кад смо на прозору, треба да га уљудно отпоздравимо, па затим да се одмах повучемо са прозора и да не гледамо за њим.

У парку, ако седимо на клупи, па се приближује један познаник, треба да — поздрављајући га — устанемо, ако желимо са њим да разговарамо. Ако не устанемо то је за дотичнога знак да овом приликом нећемо да му се придружимо. Ако је васпитан он ће то да разуме као и ми, те ће нас отпоздравити пролазећи.

Доцкан у вече или ноћу, кад други већ спавају, на улици певати или лармати, неуредно је.

Кад мушкарац иде уском стазом са женскињом, пропушта је напред. Само кроз нагомилан свет мора да иде испред ње, како

би јој прокрчио пут. То исто важи и у локалима, ако је са дамом испод руке, а треба проћи кроз узана врата. Ту иде мушкарац у напред, обрнут својој дами, водећи је за собом.

На уским степеницама треба мушкарац да иде испред женскиње; ако су степенице широке, он може да иде поред ње, али никако далеко иза ње.

У музејима и галеријама треба да идемо увек иза оних, који посматрају слике и кипове, како их не би сметали у посматрању.

У колима почасно је место десно. Ако се возимо само са једном дамом, онда можемо да седимо са њом, с њене леве стране. Ако има две или више дама, онда треба сести према њима.

То исто важи ако смо у колима са нашим претпостављеним или старијим.

При улазу у кола треба да пустимо друге испред нас. Дамама треба при улазу помоћи, пружајући им руку. Старе и врло болешљиве људе морамо узети чак испод руке, те им тако помоћи.

Из кола мушкарац треба први да излази, како би могао помоћи дамама, пружајући им том приликом опет руку.

Ако нам ко од мушкараца понуди да први уђемо у кола, треба се ульудно захвалити, но понова позвани, морамо да улазимо, па била та кола баш и нашег претпостављеног. Том

приликом ипак не смемо ни пошто сести на почасно место.

Мушкарац не сме да пуши у колима, ако је са дамама.

У кафани и гостионици.

Кад смо ушли у кафану или гостионицу треба да скинемо шешир (капу). Енглески или амерички обичај да се шешир не скида, нека важи у њиховим баровима, где се стојећи нешто попије, па иде, а ми у нашим кафанама и гостионицама треба да се понашамо онако, како је то обичај у добро уређеним локалима средње Европе.

У таквим кафанама и гостионицама одмах ће пред нас изаћи један келнер, који нам помаже да скинемо горњи капут, штап (кишобран) и шешир. Том приликом треба пазити, ако нема довољно простора, да не сметамо другима, односно да се извинимо.

Самим начином, како улазимо у један јавни локал, већ показујемо степен наше друштвене углађености и нашег васпитања. Улазити треба пристојно, али одлучно. Нервозним тражењем места, необазривим пролазом поред попуњених астала гостима и гурањем сад једнога сад другога, изазивамо негодовање других гостију.

Ако је кафана или гостионица пуна света, наћи ће нам келнер које место. Треба ли ипак да га сами тражимо, учинићемо то из-

весном пристојношћу. Нађемо ли астал са једним празним местом, треба да поздравимо присутне и да питамо, да ли је место слободно, па ако јесте, онда можемо сести, поклонивши се лако према онима који седе иза стола. Ако је место заузето, и ако нам се то уљудно каже, треба да се лаким наклоном извинимо.

Нађемо ли тражено место код једног од наших познаника који седи са нама непознатим друштвом у разговору, треба да нас тај представи. Не учини ли он то сам, молићемо га за то, јер, ако већ морамо да седимо у томе друштву један сат или више, треба бар да знамо с ким смо разговарали.

Како се једе и пије, већ смо раније казали, као што смо и рекли да нам ништа не вреди најмодерније одело и најсамосвеснији гест, са којим седнемо у јавном локалу за астал, ако нам недостаје углађености и познавања најпримитивнијих правила доброг понашања код стола. Баш у јавним локалима, где смо више изложени посматрању са стране, морамо бити коректни у сваком нашем поступку ако нећемо да нас сматрају за неваспитане.

Веома је непристојно у гостионици или кафани чистити нокте, чешљати косу или браду и пљувати где се стигне.

Читајући не смемо да покупимо све новине у кафани, већ треба да тражимо један лист за другим, пошто има у кафани и других људи, који би хтели да читају.

У гостионицама и кафанама треба да говоримо умереним гласом и да смо опрезни са нашим мишљењем. Никако нам не могу служити за пример они који долазећи у кафану, воде гласне разговоре о политици, критикују и псују све светске и духовне власти и државне установе, ма да они о томе ништа не разумеју.

Са келнерима заповеднички и осорљиво говорити, знак је недовољне углађености и нико нема права на то. Тако исто не приступи госту да је наметљиво интиман са њима

У позоришту и на концерту.

У позориште и на концерте не идемо због других посетилаца и због тога да покажемо своје одело, него због забаве и уметничког уживања.

У позориште и на концерте треба долазити на време, како не би сметали другима принудивши их да нам даду места. (Ту треба напоменути да опере почињу већ увертиром, а не кад се завеса дигне.)

Тражећи место треба да улазимо у нашу врсту тако, да не показујемо леђа онима који су устали са својих седишта, да нас пропусте. То би било веома непристојно.

За време представе или музикалне продукције морамо да седимо мирно на своме месту, да обратимо сву нашу пажњу на позор-

ницу и да не досађујемо нашем суседу са разноврсним питањима. Сваки који не познаје глумце и позоришни комад, мора већ раније да се ориентише и да набави позоришну објаву, односно либрето.

Тако исто не смемо за време представе гласно испољавати наше осећаје и утиске, разговарати и смејати се. Измене разних мишљења и оцене позоришног комада са нашим познаницима, као и друга распитивања, можемо вршити за време одмора.

Догледом се служимо само за посматрање позорнице. Са њим гледати публику није пристојно. Девојкама доглед није потребан.

Осећа ли која дама да је неко гледа са догледом, нека се не испољава да је то приметила и нека се покаже равнодушном. Ако јој је то ипак несносно, она може — као да би то било случајно — да држи испред лица лепезу или програм. Никада пак она не сме да врати овакве погледе са догледом.

У ложама седе увек госпође спреда.

Посетити некога у његовој ложи можемо само онда, ако знамо да ћемо бити радо примљени.

Познанике које смо приметили у позоришту треба поздрављати нагињањем главе, а ни пошто махањем руке.

Мушкарац који је у позоришту или на концерту у пратњи даме, мора је за време одмора спровести у кулоар, те јој ту понудити којекаква освежавања.

Даме, кад иду у позориште или на концерте, нека се не парфимирају одвише, пошто то сваки не подноси. Тако исто не смеју заборавити да велики шешири са перјаницама сметају погледу других на позорницу.

На путу.

Спремајући се за пут, нека се не узима собом много рубља и одела, већ само оно-лико колико је неопходно потребно, но, огртач не сме се никада заборавити.

У возу или пароброду треба да потражимо угодно место, које још није заузето. С тога треба путнике одмах питати, како доцније не би било неприлика.

И ако је сваки себи најближи, ипак ће имати један јак мушкариц увек обзира према дамама и старцима, ако им треба због промаје, жарког сунца или потребног одмора уступити место које је удобније.

Што се тиче пушења у возу, већ смо казали у дотичном одељку. Овде треба само још да напоменемо, да треба сваки да тражи своје место у одговарајућем оделењу: даме у купе-у за женске, нарочито, ако су са малом децом; путници који не подносе мирис дувана, нека иду у оделење за непушаче, а дуванџије сакупиће се у купе-у за пушаче.

Што се тиче отварања и затварања прозора, треба се са путницима споразумет и;

поред тога има и нарочитих правила саобраћајних дирекција, по којима се треба управљати. У случају неспоразума интервенисаће кондуктер.

Пртљаг треба сместити на оно место које нама припада и то начином да никоме не смета.

У возу или пароброду нека нас води учтивост и обазривост према нашим сапутницима, али тако исто имамо и ми право да исто тражимо од њих.

Улазећи у купе, умесно је да поздравимо; то исто важи, кад опет излазимо.

Са путницима почети разговор, увек је дозвољено; да ли је сапутник вољан разговарати се или не, одмах ћемо осетити па према томе удесити свој даљи поступак.

Развија ли се живахан разговор, онда се могу сапутници после извесног времена и згодном приликом један другоме представити, односно изменити посетнице.

Женска том приликом мушкарцима не каже своје име.

Не ваља заборавити да је на путу поред све учтивости потребно, да смо са страним људима у говору и иначе веома опрезни и да се не поверавамо свакоме, ма колико он био љубазан према нама.

Свуда на путу треба да пазимо на наш пртљаг и на нашу кесу.

Улазећи у хотел, треба да вратару одмах и јасно изнесемо наше жеље и да га питамо

за цену собе, како доцније не би било размирица.

У хотелима треба обазриво поступати, избегавати сваку излишну ларму, гласно викање, лупање вратима, нарочито рано изјутра и ноћу, како друге неби узнемиравали при спављању.

Ако смо намерни раније да се кренемо на пут, треба већ у вече пречистити рачун.

За напојнице послузи не треба издавати више него десет од сто од укупно потрошене суме у хотелу; ову суму нарочито нећемо прекорачити, ако смо се тамо дуже времена задржали. Ипак не смемо заборавити, кад путујемо, да напојница, дата дискретно у згодном моменту чини чуда.

Често ће нам се десити на путу да морамо ручати или вечерати код заједничког стола — table d' hôte. Том приликом није потребно да се представимо присутним гостима, нити нашим суседима, нарочито ако смо с њима само тек први или други пут за истим столом. Треба се само лако наклонити десно, лево и vis-à-vis; иначе треба бити пажљив и љубазан. Мушкарац мора у сваком оваком случају да скине шешир (капу), дама рукавице. Млађа девојка треба да седи између својих родитеља, ако пак то није могућно, онда она не сме да се упушта у дужи разговор са непознатим мушкарцем, који седи поред ње.

По свршетку ручка, кад устајемо од заједничког стола, треба се опет лако наклонити онако исто као при доласку на ручак.

У бањи.

Живот у бањама много је слободнији, јер није везан за толике формалности. Разноврсне прилике зближују госте, склапају се познанства, па чак и пријатељства. Но, треба и ту бити опрезан као и свуда у оваквим приликама. Ако се пренаглимо можемо се лако и кајати.

Овај одељак намењен је више за женскиње, које долазе усамљене у бању, него за оне које долазе у друштву своје фамилије и за мушкарце, који су много слободнији у своме кретању.

Женскиња, која је дошла сама у бању, свакојако неће погрешити, ако се придружи којој од познатих породица, само ако зато има могућности.

Ако пак то не би могла, треба да је врло опрезна. Нека избегава усамљене шетње и излете са мушкарцима, како не би доживела оговарање и рђав глас.

У позориште и на концерте, као и у читаоницу може да иде сама; хоће ли на игранку, онда мора да се придружи којој породици, са којом долази у дворану и са којом мора и да се врати.

На излетима.

Прва је дужност сваког учесника да буде на време на месту, где је уговорено да се друштво састане. Врло је непријатно и одмах изазива негодовање, ако друштво мора да чека на кога.

То исто важи ако се праве излети на колима. Они, којима падне у дужност старање да расположење друштва буде што боље, морају се побринути за довољан број кола и да иста буду благовремено на одређеном месту.

Женскиње треба да иду на излете у таквом оделу, за које неће бити велике штете, ако се мало замрља или покисне. У вече треба се увек снабдети топлим огртачем, па било то и лети.

Слобода, која је допуштена на излетима, треба ипак увек да буде у границама пристојности. Јако се вара онај који мисли да на излетима не важе правила углађеног понашања. Баш ту имају господа прилике да се покажу као васпитани кавалјери према дамама за чију љубав дужни су тога дана да жртвују своју проводњу.

А и девојке треба да не забораве на пристојност, и ако им је на излетима дозвољена мало већа слобода. Оне не смеју да буду разуздане, да много трче, вичу и креште. Већ смо казали да васпитаним девојкама доликује само нежан глас. У њиховим кретњама нека буде љупкост и лепота.

Иду ли појединa лица на излете, треба мушкарац да плати за женскињу, а никако обратно. Женскиња пак не сме да прави мушкарцу излишне издатке. Да ли ће му она доцније трошкове вратити, зависи од разних околности и питање је тактичности. Ожењен мушкарац никад неће допустити да за његову жену плати други мушкарац какав рачун.

ОПХОЂАЈ СА ЖЕНСКИЊАМА.

Ништа не може васпитање једног младог човека у толикој мери усавршити као баш опхођај са женскињама, али са женскињама које су заиста углађене, образоване и морално савршене.

Ко у својим млађим годинама није имао прилике или је избегавао да општи са оваквим, у сваком погледу узорним дамама и да првенствено тражи њихово друштво, много је пропустио од чистог уживања и вероватно неће имати доцније у отменом друштвеном животу много успеха.

Опхођај са таквим женскињама углади и ублажи грубости нашег карактера и нашег понашања, те нас прави способнијим за друштво, па чак и за живот.

„Можда нико није никад прославио лепше једну жену једном речи него Стил, кад је рекао о лепој Јелисавети Хестингс да је: познавати се с њоме било исто, као ићи у најбољу школу“. (Џон Лобок „Задовољства у животу“.)

Женскиње имају нарочити таленат пронаћи између мушкараца оне који са њима симпатизирају. Није истина да на женскиње утичу само телесна преимућства мушкараца; често је баш обратан случај. Тако исто нису наклоњене само онима који су паметнији или који им чине комплименте. Има један нарочити начин опхођаја са женскињама којега можемо најбоље да научимо од њих самих. Ко то не разуме, он неће задобити наклоност женскиња, ма колико он имао спољашних и унутарњих преимућстава.

Углађено понашање; добродушност која пак не сме да буде немушка слабост; неустрашљивост, храброст и живахност без наметљивости; телесна окретност и пријатни таленти; слободан и искрен опхођај који никад не сме да буде учињен дрском интимношћу; услужности које нису одвише велике и одвише приметљиве; мале пажљивости за које се не треба захвалити, а које женскиња ипак осети и стави у рачун; а при свему томе једва приметљиви романтични полет, — то су од прилике особине које се допадају женскињама.

Не смемо заборавити да женскиње воле да су мушкарци чисто и одабрано обучени. Оне одмах примете сваку, па и најмањуману на нашем оделу.

Говорећи о женскињама у опште, нека нам буде дозвољено да само у неколико осветлимо њихове мане и слабости које су да-

како само последица њихове нежне конституције.

Говори се, да су оне толерантне обично само према мушкарцима и ружним женскињама. Две женске које имају исте претензије и исте прохтеве, што се тиче лепоте, учености или томе сличног, слажу се веома ретко. Боже сачувај, да им се приближи још трећа.

Не треба дакле у присуству једне даме, која има извесне претензије, хвалити једну другу због истих особина. Већина женскињâ хоће да им се дивимо, и ако никад не можемо тачно да знамо, како оне себи представљају да изгледају, односно како би оне хтеле да изгледају. Једна афектира невиност и наивност; друга хоће да буде грациозна, племенита или достојанствена у ходу и понашању; трећа би хтела да јој кажемо како је она блага и добродушна; четврта хоће да буде духовита и узвишена; пета, да јој се клањају сва мушка срца; једна би хтела да изгледа болешљива, друга здрава и свежа и т. д. Но, то су све само нешкодљиве женске слабости са којима се ипак може изаћи на крај.

Тако исто морамо да са разумевањем уочимо чињеницу да је већина женскиња веома ћудљива. Не чудите се дакле ако не нађете сваки дан исто расположење и исту пажњу код ваше даме, чију наклоност баш тражите. Сносите стрпљиво ове привремене

ћудљивости и чувајте се, да се у оваквим моментима њима не намећете или да их дражите.

Женскиње хоће увек да их занимате. Оне више воле површног али пријатног кавалера који уме да их добро занима, него једног озбиљног, паметног и врло заслужног мушкарца који то не уме.

Будући да је сујета јаче изражена у женском но у мушком карактеру, то њима ништа није занимљивије и пријатније него занимајући их да умете направити један добар комплименат. О тој значајној вештини вели мисис Барбара Дејн: „Са најбољом намером говоре многи људи женскињама комплименте и ласкаве речи, али су оне рђаво примљене, ма да су то врло дражесни комплименти. Они могу да су увреда, кад су неприкривена лаж, јер интелигентна женскиња тражи истину, а она познаје себе исто тако добро као што и мушкарац себе познаје. Она зна сама боље но ико други како изгледа, и мора јој се чинити као неки подсмех када јој неки удварач говори о томе, како изгледа дивно, док она зна да данас не изгледа баш особито. Таки лажни комплименти опасни су по мушкарца, јер се може извикати, да он није ништа друго но један неозбиљан празан ласкавац.

Права вештина лежи у откривању добрих особина које не види свако, али које човеку који познаје једну женску, не смеју остати

незапажене. Тако човек може да покаже да и воли и разуме. С тога човек који жели да направи комплименат, мора бити добар психолог. Само тада ће моћи да каже ласкавости које морају да женскињу изненаде баш тиме што су истините. Иначе боље је да ћути".

Тако исто не смемо заборавити да су женскиње обично и веома радознале. Ако дакле хоћемо да их придобијемо за нас, треба да им поверимо коју тајну, дакако само — малу тајну, чији предмет баш није важан.

Женскиње пак нека се чувају такозваног Дон Жуана. Он се удвара само са извесним циљем. Камил Моклер каже о њему у својој књизи „Мађија Љубави": „Он не воли и не може волети ни једну жену, и реч волети за њега има само најбаналнији и најповршнији смисао. Једну жену он може узети само једанпут и одмах се је гнуша". И даље: „Он је сув и сиромашан духом, и једино му његова манија сугерира танана лукавства; иначе је глупак..... Кад би га само једна од жена слушала слободно, са ведром и хладном памећу, одмах би познала лажност његових обећања, ништавност његових похвала и сиромаштво његових препредености, јер он једва и да се троши и, према духовитим примедбама Валмона, његово поступање је слично поступању једног дечка који вара девојчицу".

Требало би још да том приликом кажемо нешто и о очевидно и ноторно кокетним женскињама, и ако знамо одмах у почетку да нећемо имати много успеха. Има ту вазда замака које треба избећи и уклонити их се. Најбоље је за сваког озбиљног мушкарца да овакве женскиње избегава као кугу. Општхођај са њима, да ли су оне удате или не, не само да компромитује дотичног, него је и у најчешћим случајевима опасан и штетан по њега. Неописано препредена су ова покварена бића у вештини претварања, бестидног лагања и лицемерства са чуствима, које немају. Сваког мушкарца са којим опште и не опште, хтеле би да заплету у своју мрежу, само да задовоље своју сујету и склоност за интриге и каткад — ако им је прилика згодна — и за своју пожуду. Овакве женске, које не уважавају прве и најсветије врлине, чедност и пристојност, не могу имати смисао и поштовање за друге дужности у породици и у друштву.

ОДНОС ПОТЧИЊЕНИХ И МЛАЂИХ ПРЕМА ПРЕТПОСТАВЉЕНИМ И СТАРИЈИМ И ОБРАТНО.

Опхођај са вишим и претпостављеним веома је разнолик и зависи од наших односа са њима и од разних других околности.

Вишим и претпостављеним првенствено смо дужни оно поштовање и ону пажњу, коју они заслужују по своме положају и своме раду. Злоупотребити њихову евентуално снисходљивост и пажљиво поступање према нама било би веома просто и за сваку осуду.

Да би односи између потчињених и претпостављених били сношљиви, потребно је међусобно поштовање. Претпостављени не сме да истиче одвише своју личност, односно свој положај. Он треба да се бар мало потруди да упозна карактер својих потчињених, те према томе да удеси своје понашање према њима. Никако није потребно да претпостављени поступа са својим потчињеним као са њему равнима, али ипак мора да се опажа у сваком његовом налогу или у његовој заповести бар извесан траг уљудности. Стална

осорљивост отуђује, те чини нездраве и несносне односе између претпостављених и потчињених, који односи никад нису у корист службе, односно у корист дотичног предузећа.

Ако потчињени никад не чује ни једну реч признања и не примети ни један знак задовољства свог претпостављеног, он неће продужити свој посао са оном вољом и ревношћу, са којом је дотле радио, јер је дошао до уверења да његов претпостављени ипак неће бити задовољнији са њим, ма колико се он трудио да га што више задовољи.

С тога ће сваки претпостављени оним својим потчињеним који то заслужују, каткад изразити своје задовољство, те их тиме подстицати на даљи рад. Тиме ће задобити њихову наклоност и осећај захвалности на признатом труду који су уложили.

Потчињени пак нека буду увек уљудни према својим претпостављеним, и ако би ови били према њима набусити, пошто је то најбоље средство да се и они тиме приморају на боље понашање према њима.

И ако су односи између претпостављених и потчињених добри и сношљиви, ипак потчињени не смеју заборавити да постоји извесна разлика између службених и приватних опхођаја, те су потчињени дужни да воде рачуна о томе и да то не злоупотребе.

Пажљиве опомене и добре савете свог претпостављеног треба примити са захвалношћу.

У друштву говорити о манама и слабостима својих претпостављених није ни лепо ни племенито. Говоре ли други о њима такве ствари, треба утицај њихових речи по могућству ублажити.

Још мање је племенито [з]оговарати бившег претпостављеног с рачуном, да нам он више не може шкодити.

Коначно још једну реч о опхођају са личностима врло високог положаја.

Бити њима наметљив, значило би да смо заборавили на наш понос и на поштовање самог себе, и вероватно би нам се могло десити да нас они због тога и презиру.

Начин наше услужности према личностима врло високог положаја не сме прекорачити границе нашег достојанства, а сама услужност нека не прекорачи много оно, што нам налаже дужност, пошто у најређим случајевима можемо рачунати на њихову захвалност и признање. Сувише су они навикли на то, да им се сваки показује услужан, због тога на то ништа и не полажу, те нам је сав претеран труд око тога безциљан и узалудан.

Ако смо задобили њихову наклоност, треба да смо ипак јако обазриви у свему, нарочито у нашем говору, јер је наклоност високих достојанственика ретко трајна, а често пута основана на чињеници што смо им потребни.

РАЗНЕ ЗГОДЕ И НЕЗГОДЕ.

Пошто су обичаји веома разнолики у појединим нашим покрајинама, изнећемо овде само онолико колико је баш најпотребније и најглавније да се зна за ове прилике.

Порођај.

Деси ли се у којој породици тај радостан догађај, то захтева учтивост да се он јави својим рођацима, познаницима и пријатељима, било писмено или лично, и то најдаље у току од три дана после рођења детета.

Честитајући морамо да одговоримо на извештај одмах, а најдаље у току од осам дана; том приликом треба увек питати за здравље породиље.

Посетити породиљу можемо тек онда, кад смо сазнали да се она већ добро осећа. Ова посета треба да се учини први месец, но никако првих осам дана. Приликом посете треба се занимати и за новорођенче и наћи неколико ласкавих речи. Учинити какву

неповољну опаску, било би веома бездушно. Посета нека буде са обзиром на здравствено стање породиље што краћа.

Кума треба известити по могућству још пре доласка детета на свет. На случај да венчани кум не би могао да кумује при крштењу, онда кумове не бирати по богаству или између претпостављених, него у кругу пријатеља.

Не примити се кумства без стварно важних разлога, увредљиво је.

Дете се дарива обично на дан крштења или о првом рођендану или најпосле на први дан Божића.

Веридба и свадба.

То је оно време, где се замишљају најлепше ваздушне куле, али је понекад и време, где се припремају горка разочарања. Због тога треба добро да отворимо очи и да пазимо, како се не би доцније кајали.

Ако мушкарац мисли коју девојку запросити, треба да зна, да ли ће њени родитељи на то пристати. С тога не треба се никад пренаглити, како не би можда били исмејани са стране у случају да се родитељи нашој жељи не одазову.

Ако смо сигурни да нећемо бити одбијени, треба да то учинимо посетом — у потпуном салонском оделу, — задовољавајући тако и формалности пред светом.

Је ли обичај да се веридба свечано проведе, нека то буде у најужем, најбоље само у породичном кругу, јер овом приликом заиста нема места за позив познаника. Веридба се обично проведе у кући родитеља веренице.

Испит је већ нешто друго, на који долазе најближи рођаци, пријатељи, па и други познаници.

Ако родитељи веренице и вереника до сада међусобно нису општили, то је дан веридбе почетак односа и зближења. Родитељи вереника треба да после тога одмах учине прву посету родитељима веренице.

Вереник мора да шаље на дан веридбе својој вереници — и ако је предвидео и друге дарове — киту цвећа, и то само од белих ружа. Вереница пак, која носи овог дана бело одело, или бар одело отворене боје, узме као накит неколико цветова из букета, којега је поклонио вереник.

Веридба се објављује или путем новина или засебним картама. Име веренице ставља се увек испред имена вереника.

Честитати треба или лично или писмено; то зависи од наших односа, у којима смо били са вереницима односно њиховим родитељима. Свакако је лично честитање препоручљиво, ако смо засебном картом обавештени о веридби.

Вереник, који сада често пута долази у кућу веренице, може је пољубити, но у присуству гостију нека се тога уздржава, јер су-

вишна и јавна слобода у томе погледу у опште не утиче угодно на друштво.

Вереници не треба да излазе сами у шетњу. Увек треба да их неко прати, или мајка или који од рођака. Тако исто мора вереница код куће избегавати да остаје са својим вереником сама у соби; при посети састанак са вереником нека удеси тако, да је увек неко присутан.

Ако се веридба поквари, што је нарочито неугодно за вереницу, онда треба обе стране да врате примљене дарове.

Што се тиче свадбе, наглашавамо овде због разноликости обичаја само следеће:

Ако су позвани и гости са стране, треба им припремити стан, дочекати их на станици и обавестити их о свему, што се тиче свадбе.

На свадбеној гозби има један од гостију први да држи реч, а никада очеви младенаца. Младожења том приликом не одговара на здравицу.

Болест, недаћа, смрт и сахрана.

Ако је болесник наш пријатељ или добар познаник, дужни смо да се уредно занимамо за његово стање здравља. Досађивати му у прво време са личним посетама, није дозвољено. Тек онда, кад је се већ мало опоравио,

можемо га посетити, али посета нека буде што краћа, како га не би без потребе узбуђавали. Том приликом треба да му изразимо нашу радост, да је већ на путу потпуног оздрављења, те да га мало окуражимо. Говорити о болести и њеним последицама боље је да избегавамо.

У случају да је се појавила у једној породици, са којом смо у пријатељским везама, која заразна болест (тифус, шарлах, дифтерија или слично), то се по себи разуме да ћемо се такође интересовати о току болести, али само на тај начин, како не би дошли у непосредан додир са дотичном породицом. У оваквим случајевима нико нам неће замерити за пропуштене личне посете.

У случају других недаћа које би се случајно десиле у породицама наших познаника или пријатеља, као на пр. банкротство, самоубиство или да један члан нешто кажњиво учинио и томе слично, треба добро промислити да ли ће бити наша посета пријатна, јер би се врло лако могла сматрати као радозналост или наметљивост. У оваквим случајевима боље је да прво време изостанемо, како не би дотичне нашом појавом још више узбуђивали. Такве посете учиниће само најближи рођаци, ако они то сматрају потребним.

Ако нам је ко умро, потребно је да о томе обавестимо обичајеним начином и шири

круг наших познаника. Том приликом треба и објавити, кад ће бити спровод и одакле ће се кренути.

Ко је лично обавештен, треба одмах да одговори и да изрази своје саучешће. На штампану обзнану одговориће картом - посетницом, на писмен извештај писмом. Но, то зависи коначно и од односа, у којима је био са дотичним, који му је јавио жалосну вест. Правилније је, да се одазове писмом. Ако је у месту и ако му је покојник био врло близак, треба да пошаље и венац. Тако исто мора доцније учинити и личну посету уз изјаву саучешћа.

Учествујући при спроводу треба да смо у црном или бар угаситом оделу. Ако нам је био покојник у свом животу веома близак, треба да метнемо и црну траку око левог рукава.

Дошавши у ожалошћену кућу морамо најближим рођацима покојниковим да пружимо руку и да им изразимо наше саучешће. Опазимо ли на њима сувише велику тугу, онда нећемо — пруживши им руку — ништа проговорити.

У кући ожалошћених као и на спроводу треба да ћутке поштујемо жалост и да избегавамо сваки дужи разговор са нашим познаницима.

О трајању жалости важи следеће:

И ако за срце нема прописаног времена

за жаљење, ипак је свет уобичајио извесна правила о томе, и то тако:

Удовица носи целу прву годину црно одело, црни шешир са дугом копреном и црне рукавице. У другој години треба да носи полуцрнину, ако се по истеку прве године није случајно поново удала.

За удовца се сматра обично у пола краће време жалости, те се он може према томе после шест месеци поново оженити. Првих шест месеци мора да носи црно или бар угасито одело и у сваком случају црне рукавице.

Жалост за родитељима носи се годину дана, од којих се сматра прва половина као строга; за дедом и старом мајком пола године, тако исто за браћом и сестрама; за стрицом и тетом три месеца.

Само се по себи разуме да за време жалости не посећујемо забаве, концерте и игранке, јер би то учинило веома рђав утисак и изгледало да смо без сваког осећаја.

Онога, који је ожалошћен, треба пријатељи и познаници да посете. Време за ове посете није тачно опредељено, ипак их треба чинити у току прве четири недеље. Разуме се да први долазе најближи пријатељи, па онда други. Ове су посете заиста непријатне за обе стране, а нарочито за онога, коме се десила несрећа, због чега ожалошћени и не треба у прво време да прима овакве посете, ако је од туге јако утучен.

Овакве посете, које морају да буду што краће, ожалошћени треба да врати у року од три месеца, пошто се од несреће која га је снашла, мало већ прибрао.

На писмено изражено саучешће одговара се картом - посетницом, и то првих дана после сахране.

ДАРОВИ И ЦВЕЋЕ.

За даривање је двоје важно: предмет који се даје и начин како се даје.

Даривање није обавезно и нико нам неће примити за зло, ако домаћици, у чију смо кућу били неколико пута позвани, не пошаљемо за нову годину рецимо на пр. једну малу кутију бонбона или киту цвећа. Напротив, ако нисмо заборавили да то учинимо, биће то за дотичну кућу једна пријатна пажња, којом смо изразили нашу захвалност.

За даривање није важно да су дотични предмети скупоцени; они нека одговарају нашим стварним приликама. Смешно би било, ако би хтели богатим људима даривати луксузне ствари. Ту треба наћи један оригиналан дар, који нека буде само знак наше пажљивости и нашег познавања укуса.

Малој деци даје се н. пр. лутка која говори, железница или томе слично; родитељима дотичне куће једна добра књига између ређих или репродукција једног ремек-дела уметности. Ако су наша средства мала, онда ћемо поклонити букет цвећа домаћици. Букети су увек радо примљени, јер су један врло до-

стојан израз наше пажње. Треба се само држати следећег: мушкарац не може дами да шаље букет од самих белих ружа, сем случаја, да је то његова вереница. Цветови дакле треба да су пријатне отворене, а никако сувише затворене боје.

Ако хоћемо лично да предамо киту цвећа, она треба да буде мала, а и сами цветови да не буду велики. Букети који су већи, не предају се из руке у руку, него се шаљу уз посетнице.

Женскиње могу једна другој да поклоне цвеће, но оне никако не смеју то учинити једноме мушкарцу. Изузетни случајеви су породичне свечаности, у којој прилици букет важи за целу породицу.

Женскиња не може непосредно даривати мушкарца. Удате женске чине то путем својих супруга или одраслих синова, ако сматрају за потребно, да се одуже даром некоме мушкарцу, али то не може да буде букетом цвећа.

Прилике за даривање су: нова година, Божић, Ускрс, рођендан, имендан, свадба и друге.

На нову годину дарују обично виши ниже, старији млађе, родитељи своју децу и т.д. То исто важи и за Божић с тим да се приликом Божића међусобно дарују и родитељи или да деца укажу њима своју пажњу са којим ручним радом.

За имендан или рођендан дарују се у породици уз цвеће предмети који су корисни.

Пријатељи куће шаљу овом приликом домаћици киту цвећа или коју кутију бонбона.

Приликом свадбе обичај је да неожењени мушкарци, као обични свадбени гости, дарују младожењу са малим корисним стварима, а неудате девојке млади који ручни рад.

Све остало што се односи на поклоне о свадбама од стране кума, старог свата, девера и ближих познаника, зависи од обичаја дотичне покрајине где се налазимо, зато је најбоље да се у свакој прилици о томе распитамо.

На примљеном поклону треба се одмах захвалити, али никако одговорити и поклоном на поклон, јер би то било врло непристојно и могло би да значи да нам није много стало до дародаваочеве пажње.

На даровима примљеним из руке у руку захваљујемо лепим речима, истичући и добар укус дародаваочев. Веома би било неумесно говорити о цени поклона

Ако дар није изручен непосредно, треба да пожуримо да се захвалимо на њему писмом или картом - посетницом.

Женскиња не захваљује се на поклонима непосредно, него само путем свога супруга. Само ако није удата или је самостална, онда се може захвалити уљудним, но кратким писмом.

Само се по себи разуме да ће прималац једног поклона водити рачуна да га згодном приликом реваншира дотичноме са једним даром приближно исте вредности.

ПИСМА.

Свако писмо треба да се одликује по свом садржају и облику, јер прималац ће о нама судити по њему, нарочито, ако нас још не познаје.

Сваки писац писма треба да рачуна са положајем, карактером и својствима онога, коме пише, како не би дао садржају писма погрешан тон.

Пошто написана реч има много већу важност него ли исказана, треба прво добро промислити, што хоћемо написати. Како не би ништа заборавили и садржај добро средили морамо понекад и диспозицију да себи прибележимо на парчету хартије. Слаби писци ће писмо прво саставити, па онда преписати, јер у писму несме ништа да се прецртава или умеће, особито у писмима која се пишу претпостављенима и вишим лицима.

Садржај писма мора да буде јасан. С тога треба да пишемо у кратким разумљивим реченицама без специјалних стилистичких украса. Тако ће прималац писма добити утисак да смо разложни, позитивни и искрени.

Познаницима пишемо слободније него непознатим или вишим личностима, где треба бити уљудан, стваран и озбиљан.

Писмо које се одликује тиме, да је кратко, логично и разумљиво, увек ће имати више успеха него дугачко и несређено разлагање.

Што се тиче облика писма, треба да је оно чисто, рукопис да је леп или барем читљив. Брзо и немарно написано писмо показује да смо неуљудни и да не поштујемо довољно онога, коме пишемо. То исто важи и за натпис на куверти.

Личностима високог положаја пише се на белој хартији нарочитог формата (велика четвртина). Иначе употребљава се мањи облик. Мушкарац треба да се служи белом хартијом или хартијом отворене боје. Женскиње воле хартију у боји. Куверта треба да је увек по облику и боји у складу са хартијом.

Већ смо раније у појединим одељцима изнели, кад морамо да се послужимо писмима и када можемо употребити посетницу.

Овом приликом наглашавамо још једанпут: да се лична посетница употребљава само у кругу нама равних, а никако према претпостављеним и вишим лицима.

Ако честитамо рођендан, нову годину или томе слично, нашим родитељима или личностима, којима дугујемо нарочиту захвалност, слаћемо писмо, а никако једну обичну

карту. Оваква писма не треба да су дугачка. За наше познанике и пријатеље употребићемо том приликом нашу посетницу.

Приликом свадби кад честитамо брак, не би било пристојно, ако би се послужили посетницом; треба дакле слати писмо са неколико лепих речи за будућност младенаца.

Честитамо ли принову, порођај, послужиће нам посетница; само рођаци морају да се писмом одазову.

Изражавајући наше саучешће приликом једног смртног случаја, треба да то учинимо писмом. У оваквом писму, које нека буде кратко, али топло, треба да се сетимо заслуга покојникових.

Примљена писма показивати другима, није пристојно.

Писма са осетљивим садржајем треба одмах поништити, како писац неби имао случајно рђавих последица.

ЗАКЉУЧНА РЕЧ.

Хтели смо да се у овој књижици — и ако укратко — додирнемо сваке прилике друштвеног живота, али ће нас он понекад ипак довести изненада и до непредвиђених разноврсних поступака које због ограниченог обима ове књижице нисмо могли овде изнети. У овим приликама сваки ће се управљати по ономе, што му налаже његова уљудност, пажљивост и окретност, те тако неће грешити, ако је већ раније у главноме научио уважавати оно, што је пристојно.

Непознавање правила, како се треба понашати, главни је повод да разне непристојности и грешке у владању постану навика, тако, да дотични не зна ни сам, колико је неваспитан. То су обично случајеви без наде — на поправку у том погледу. Између ових највише греше они који се у друштву понашају без сваке обазривости, врло разметљиво па чак и арогантно, само да би сакрили своју збуњеност, не знајући да тиме још више показују своју неваспитаност. Боље је већ за

оне који имају смисао за спољашњу углађеност и који су схватили потребу уважавања извесних правила, но они у појединим приликама још греше због своје бојажљивости и несигурности у кретању, кад се нађу у бољем друштву. Чест додир са стварно добрим друштвом, постепено искуство и коначно опхођај са женскињама које су у сваком погледу узорне мало по мало довешће их до жељене сигурности углађеног понашања и општења у сваком друштву.

Код свега тога пак не треба заборавити, да морамо најпре бити каваљери по своме мишљењу и карактеру и по својим делима, како би наше спољашње понашање било један искрен хармоничан одјек наше унутрашњости.

САДРЖАЈ.

Предговор 3
О васпитању код куће 5
Поздрав 6
Седење на столици 7
Држање руку и став ногу 7
Отварање врата (улаз и излаз) . . 8
Марамица 9
Нокти 9
Неколико правила за младиће . . 10
Неколико правила за девојке . . 12
Поздрав 13
Представљање 16
Посета 18
Примање посете 21
Посетница 23
У друштву 25
О позивању 25
Гозбе 27
Вечерње забавице (чајанке) . . . 30
Балови и игранке 32
Друштвени разговори 36
О пушењу 41
Играње карата 42

Понашање код стола 44
Понашање у јавним локалима и на улици . 54
На улици 54
У кафани и гостионици . . . 59
У позоришту и на концерту . . 61
На путу 63
У бањи 66
На излетима 67
Општај са женскињама 69
Однос потчињених и млађих према претпостављеним и старијим и обратно . 75
Разне згоде и незгоде 78
Пороћај 78
Веридба и свадба 79
Болест, недаћа, смрт и сахрана . . 81
Дарови и цвеће 86
Писма 89
Закључна реч 92

Садржај књиге 94

При састављању ове књижице употребио сам:

Comtesse de Gencé: Savoir - vivre et usages mondains, Paris.
O. Berger: Der gute Ton, Reutlingen.
Marija Jambrišek: O pristojnom vladanju, Zagreb.

Учините у књижици „Лепо владање у друштву“ следеће исправке:

на страни 32., 4. ред оздо место „*непободан*“ треба да стоји „*неподобан*“;

на страни 46., 15. ред оздо место „*исшима*“ треба да стоји „*уснима*“;

на страни 55., 12. ред оздо место „*десне*“ треба да стоји „*леве*“.